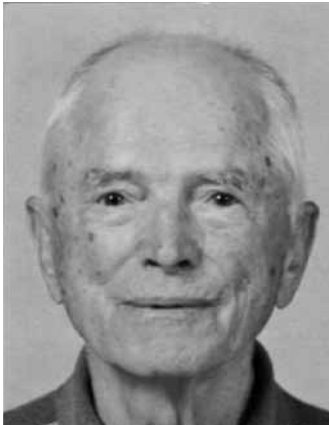

Poslovil se je prof. dr. France Strmčnik

Tik pred iztekom preteklega leta je v 93. letu starosti svojo življenjsko in ustvarjalno pot sklenil eden od najbolj prepoznavnih slovenskih pedagogov in didaktikov druge polovice 20. stoletja, zaslužni profesor dr. France Strmčnik. Rodil se je leta 1928 v Šmartnem pri Slovenj Gradcu in že v zgodnji mladosti pokazal načelnega in uporniškega duha: kot najstnik je preživel drugo svetovno vojno in bil del tega časa zaradi svojega upora proti okupatorju zaprt v nemških političnih zaporih in koncentracijskem taborišču v Moringenu. Po vojni je nadaljeval svojo izobraževalno pot: najprej kot dijak prve povojne generacije mariborskega učiteljskega med letoma 1945 in 1949. Nato je na Filozofski fakulteti Univerze v

Ljubljani najprej leta 1954 diplomiral iz pedagogike, leto kasneje pa tudi iz filozofije. Vse od svoje diplome je ostal dejaven na pedagoškem področju. V petdesetih letih je bil krajši čas tudi sam profesor na učiteljskih v Ljubljani in Mariboru, že leta 1957 pa se je pridružil svojim nekdanjim profesorjem na Oddelku za pedagogiko FF UL. Iz pedagoških znanosti je doktoriral leta 1964 z disertacijo *Psihološke osnove in pedagoški namen kazni* pod mentorstvom dr. Stanka Gogale. Leta 1965 je postal docent, leta 1973 izredni in leta 1978 redni profesor. Več kot 40 let je ostal zvest ljubljanski univerzi in njenemu Oddelku za pedagogiko na Filozofski fakulteti, ki mu je s svojim znanstvenim in pedagoškim delom pustil tudi izjemen ustvarjalni pečat. Bil je mentor številnim diplomantom, pa tudi 22 magistrantom – v času pred bolonjsko reformo, ko je magistrirati pomenilo pridobiti znanstveni naslov! – in 11 doktorantom. Dolga leta je pomembno prispeval tudi k delovanju Zveze društev pedagoških delavcev Slovenije in bil eden ključnih članov uredniškega odbora ter urednik *Sodobne pedagogike*.

S svojim delom je prof. Strmčnik postal kritičen sooblikovalec slovenske in še prej jugoslovanske pedagoške znanosti. Čeprav njegove objave segajo tako na področje teorije vzgoje kot tudi zgodovine pedagogike in šolstva, je kot raziskovalec in visokošolski učitelj razvijal predvsem področje didaktike in postal v slovenskem prostoru vodilni strokovnjak za to pedagoško znanstveno disciplino, ki se ukvarja s temeljnimi teoretičnimi vprašanji pouka in poučevanja. Pri tem se je naslanjal kontinentalno, srednjeevropsko didaktično tradicijo, ne le zato, ker didaktika kot znanstvena disciplina izhaja iz te tradicije, temveč tudi zaradi svoje dejavne vpetosti v ta prostor in povezanosti z njim. Pomembno ga je namreč zaznamovala izkušnja študijskega izpopolnjevanja v šestdesetih letih 20. stoletja v Tübingenu, Hamburgu in Berlinu, kjer so v tistem obdobju delovale nekatere ključne »didaktične šole«, zlasti t. i. učnoteoretična didaktika, ki jo kasneje tudi

teoretsko obravnava v svoji obsežni monografiji *Didaktika – osrednje teoretične teme*.

Opirajoč se na srednjeevropsko didaktično tradicijo, je prof. Strmčnik vse-skozi utemeljeval pomen na demokratičnih načelih in humanističnih vrednotah temeljčnega pouka in izobraževanja. Kot didaktik je seveda dobro razumel, da je kakovost pouka in učenja pomembno odvisna od kakovosti učiteljevega poučevanja, in je v tem pogledu vselej ohranjal kritično distanco do teženj, ki so želele vlogo učitelja omejiti na spodbujevalca in organizatorja učenčevega lastnega učenja. A daleč od tega, da bi podcenjeval pomen in vlogo aktivnosti učencev pri pouku: nasprotno, Strmčnikova strokovna prizadevanja so vselej težila k iskanju didaktičnih rešitev, ki temeljijo na aktivnem sodelovanju učencev in razvijanju vseh njihovih osebnostnih potencialov. Njegov znanstveni in strokovni opus je izjemen, zato se bomo lahko v tem spominskem zapisu osredotočili le na nekatera najbolj ključna dela in vsebinske poudarke.

Morda velja najprej omeniti področje, ki je danes izrazito aktualno, prof. Strmčnik pa se je z njim poglobljeno ukvarjal že v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja: je namreč eden prvih avtorjev, ki so v slovenskem prostoru postavljali temelje implementaciji sodobne računalniško podprte tehnologije v pouk in učenje. V tistem obdobju je razvoj prvih računalnikov za širšo uporabo vodil v prepričanje, da bo lahko prav s pomočjo računalniško podprtih tehnologij šola bolj učinkovito opravljala svoje funkcije tako v organizacijskem kot v didaktičnem smislu. Ne le, da bo učitelj lahko bistveno bolje opravljal svojo posredovalno in ponazoritveno vlogo, računalniška tehnologija naj bi omogočila *avtomatizacijo* vrste didaktičnih procesov, s čimer naj bi učiteljem ostalo več časa za poglobljeno, kompleksnejše didaktično delo in bolj individualno obravnavo učencev, ki potrebujejo več neposrednega učiteljevega vodenja. To je bilo tudi obdobje, v katerem prvič vznikne ideja o t. i. programiranem pouku. Gre za prvi resnejši didaktični koncept, ki se vzpostavi kot sinteza naprednih tehnoloških možnosti in pedagoško-psiholoških teoretskih prizadevanj, ki legitimirajo tehnologizacijo pouka. Strmčnik o konceptu programiranega pouka in njegovih praktičnih izpeljavah leta 1978 izda knjigo z naslovom *Sodobna šola v luči programiranega pouka* in v njej sistematično predstavi, kako se je programirani pouk razvijal in katere so njegove temeljne didaktične značilnosti. V tem obdobju je s številnimi objavami in predavanji za učitelje pomembno prispeval in spodbudil hitrejši razvoj programiranega pouka tudi v naši šolski praksi. Danes bi bilo mogoče celo reči, da je prav proučevanje in uveljavljanje programiranega pouka pomenilo tudi začetke izrazitejšega uveljavljanja načela učne individualizacije, med učitelji pa je sprožilo veliko novih prizadevanj, oblikovanje didaktičnih pripomočkov in besedilnih gradiv.

Morda največja znanstvena in strokovna zapuščina Franceta Strmčnika, ki ni le temeljito posegla v strokovnodidaktične, temveč tudi v sistemske rešitve osnovnošolskega izobraževanja, je njegovo obsežno delo in razvoj področja učne diferenciacije in individualizacije. Monografija *Sodobna šola v luči učne diferenciacije in individualizacije*, ki je izšla leta 1987, je še danes ena od ključnih referenc vsem, ki se z diferenciacijo in individualizacijo strokovno in znanstveno ukvarjamo, pri čemer ne gre prezreti, da je prof. Strmčnik oral ledino na tem področju v času, ko je bila

zlasti osnovna šola še izrazito uniformirana, in proučeval možnosti, kako bi lahko ob ohranjanju enotne osnovne šole vendarle pouk bolj prilagajali ne le zmožnostim, temveč tudi interesom in aspiracijam posameznih učencev. V tem pogledu je posebej zaslužen za to, da ob sistemski reformi v drugi polovici devetdesetih let v Sloveniji nismo vpeljali bistveno bolj segregirajočih in problematičnih modelov zunanjega učnega diferenciranja, kar so bile v tistem času realne težnje in nevarnosti. V uvodu v knjigo *Sodobna šola v luči učne diferenciacije in individualizacije* zapiše še danes zelo aktualno misel, namreč da je v šolstvu premalo socialne enakopravnosti in preveč selekcije, premalo solidarnosti in preveč konkurenčnosti, premalo pomoči in preveč pritiskov. Ugotavlja, da potrebujemo šolo, ki bo bolj življenjska in bo omogočala bolj human, samostojnejši in aktivnejši položaj učencev. V času, ki temu še ni bil naklonjen, se je jasno zavzel za večje upoštevanje individualnih značilnosti učencev. Kasneje še toliko bolj izrazito poudarja prav pomen didaktičnega načela individualizacije, ki ga po njegovem prepričanju ob siceršnjem uveljavljanju različnih modelov notranje, fleksibilne in delne zunanje učne diferenciacije ni dopustno prezreti. Ob zavzemanju za premišljeno učno diferenciacijo prof. Strmčnik vselej jasno poudarja tudi pomen varoval, ki zmanjšujejo možnosti, da bi imeli diferenciacijski ukrepi neželene učinke – kar je svarilo, ki bi ga veljalo upoštevati ob vsakršnih posegih v sistemske rešitve na tem področju.

France Strmčnik je sodobni pouk razumel kot proces, ki ne sme temeljiti le na reproduktivni aktivnosti učitelja in učencev, pač pa mora iskati poti do znanja tudi z uporabo kompleksnejših didaktičnih strategij. V devetdesetih letih je tako posebej razvijal t. i. problemski pouk, ki naj učencem omogoča ustvarjalnejše mišljenje, doživljanje, pa tudi vrednotenje in ravnanje. Že leta 1990 je v *Sodobni pedagogiki* objavil članek, v katerem je utemeljeval, da je »problemska senzitivnost učencev« pogoji za uspešen problemski pouk, čemur je leta 1992 sledila nova monografija o tem didaktičnem fenomenu, ki jo je naslovil *Problemski pouk v teoriji in praksi*. V njej in v vrsti člankov, ki so izšli v devetdesetih letih, je čutili Strmčnikovo posebno skrb za uveljavljanje načela problemskosti pouka že na ravni začetnega izobraževanja učiteljev, da bi mogli bodoče učitelje usposobiti in ozavestiti o njegovi pomembnosti, kar veliko odgovornost nalaga tudi visokošolskim učiteljem, ki izobražujemo bodoče učitelje in pedagoge. Posebno pomembno pa je tudi Strmčnikovo spodbujanje učiteljev, da bi bolj angažirano uvajali problemsko naravnani pouk v učno prakso in tako omogočili bolj kakovosten pouk. Zavedal se je namreč, da je za prenos teorije v prakso potrebno načrtno in sistematično delo z učitelji na vseh ravneh. O problemskem pouku govori tudi njegov zapis v *Delu*, ki ga je objavil leta 2008, v katerem poudarja, da je problemski pouk nujnost sodobne šole, prav tako pa to področje obravnava njegova zadnja knjiga, ki je izšla leta 2010, ko je dopolnil že 82 let, kar priča o njegovem izjemnem ustvarjalnem angažmaju tudi v poznih letih – tistim, ki nadaljujemo po poti, ki nam jo je utrl, pa daje zahteven in težko dosegljiv zgled.

Eno Strmčnikovih najpomembnejših del je zagotovo tudi njegova znanstvena monografija *Didaktika – osrednje teoretične teme*, ki je izšla leta 2001. Še danes je v našem prostoru to najbolj celovit in teoretsko poglobljen sistematičen pregled tematik, ki jih proučuje sodobna splošna didaktika. Posebno pozornost tu nameni

številnim didaktičnim vprašanjem, denimo odnosu med splošno in posebnimi didaktikami, vzgojnemu vidiku pouka, vlogi učitelja pri pouku, artikulaciji pouka, učnim ciljem, učni vsebini in njenim znanstvenim značilnostim, teoriji učnega načrtovanja in kriterijem izbire učne vsebine, didaktičnim načelom, med katerimi posebej poudari tudi načela prej omenjene problemskosti in individualizacije. V soavtorstvu z Marjanom Blažičem, Martinom Kramarjem in Mileno Ivanuš Grmek je čez dve leti (2003) pripravil še visokošolski učbenik *Didaktika*, za katerega je prispeval skoraj dve tretjini besedila.

Skozi svojo več kot pol stoletja dolgo akademsko kariero je postal pojem slovenske didaktike: na Slovenskem še danes ni učitelja, ki ga profesor Strmčnik ne bi v strokovnem pogledu pomembno oblikoval, če ne neposredno, pa zagotovo posredno, skozi svoja številna znanstvena in strokovna dela.

Damijan Štefanc in Jana Kalin